

עיקר שירה: דכתיב "לעבוד עבודת עבודה" איזהו עבודה שצריכה להיעשות בשעת עבודה אחרת, הוי אומר זו שירה. שבשעת עבודת ניסוך היין היא.

רבי יצחק אמר, מהכא עיקר שירה: "שאו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל".

רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא: דכתיב "המה ישאו קולם, ירונו בגאון ה', צחלו מים". שיצחלו בשיר שבבית המקדש יותר מצהלת המים בקריעת ים סוף.

ותנא, מיתתי לה לעיקר שירה מהכא: דכתיב "ולבני קהת לא נתן, כי עבודת הקודש עליהם, בכתף ישאו". ממשמע שנאמר בכתף איני יודע שישאו? מה תלמוד לומר "ישאו"? אלא אין ישאו אלא לשון שירה. וכן הוא אומר "שאו זמרה ותנו תף". ואומר "ישאו קולם ירונו". הרי מצינו "וישאו" שמשמש כלשון שירה. וזו היא עבודת הלויים.

הנניא בן אחי רבי יהושע אמר, מהכא

לומדים שירה: דכתיב "משה ידבר והאלהים יעננו בקול". שהיה מצווהו על עסקי קול, יא-ב דהיינו לשורר. שמושה לוי היה.

רב אשי אמר מהכא: "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד". וחצוצרות מפורש בפסוק "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם". ומזה שכלל הפסוק מחצצרים ומשוררים יחד משמע שאף משוררים מן התורה [תוס'].

רבי יונתן אמר מהכא: דכתיב "ויאמר ה' אל אהרון וגו' וגם את אחיך מטה לוי הקרב אתך וגו' ולא ימותו גם הם גם אתם". והוקשו בזה לויים לכהנים. מה "אתם" דהיינו כהנים בעבודת מזבח, אף "הם" דהיינו לויים, בעבודת מזבח, ולא שייך בלויים עבודת מזבח אלא בשיר.

תניא נמי הכי, שמכאן לומדים שירה מן התורה: "ולא ימותו גם הם גם אתם" מה אתם בעבודת מזבח אף הם בעבודת מזבח.

ועוד מקישינן: אתם בשלהם⁽⁶⁵⁾ (66) והם

שכהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא בלא תעשה, והראב"ד השיג מהפסוק ולא ימותו גם הם גם אתם הרי שכהן שעבד עבודת לוי הוא במיתה וכן מפורש גם בספרי.

ומהרי קורקוס מביא שיש ברייתא אחרת שכהנים שעבדו עבודת לויים אינם במיתה אלא באזהרה והביאה הרמב"ם בספר המצוות, ובאור שמח הביא מספרי זוטא שכל החיוב מיתה לכהן שעבד עבודת לוי זה רק במשכן אבל במקדש יש רק לאו, וביאר האור שמח שכשאין עבודת משא אין מיתה רק לאו ולכן הרמב"ם שמדבר רק במקדש פסק שזה באזהרה ולא במיתה.

66. כתב המנחת חינוך [שפט ז] שלוי שעבד

דוקא בענבים שנוכל לתרץ שעשה מהם יין? ותיצרו התוספות, כיון שבביכורי יין יש שירה שוב אגב זה תיקנו שירה בכל הביכורים.

ובתורת זרעים תירץ על קושייתם, שהרי כאן מוכח בגמרא שייך זה רק דין בקיום השירה, שאם נאמר שהיין הוא המחייב הרי תמוה מה מועיל שעשה את הביכורים יין והרי אין כאן כלל דין שיהיה יין, אלא הביאור שהביכורים הם המחייבים בשירה ורק יש תנאי שיהיה יין ולזה מועיל מה שעשאו יין.

ואם כן, יש לומר שגם בשאר המינים יש שירה כשהביאם יחד עם ביכורי יין. ואם כן, הם מחייבים בשירה והשירה נאמרת על ביכורי היין.

65. הרמב"ם [פ"ג מכלי הקודש הי"א] פסק

ומפרש לה: מאי "זר"? אילימא זר ממש, דהיינו ישראל, הכתיב **הוא זימנא** בפרשה הזאת שהוא⁽⁶⁹⁾ במיתה. **אלא לאו, זר דאותה עבודה** שעבד בה, מדבר הפסוק. והיינו, בלוי שעשה עבודה שאין לו מינוי בה, שכיון שאינו ממונה עליה חייב מיתה.

מיתבי: תניא, משורר ששיער⁽⁷⁰⁾, ומשוער ששורר, אינן במיתה אלא באזהרה! ואיך חולק אביי על התנא בברייתא.

ומשנינן: פלוגתא דתנאי היא. דתניא: מעשה ברבי יהושע בן הנניא שהלך לסייע בהגפת⁽⁷¹⁾ דלתות אצל רבי יוחנן בן

בשלכם במיתה. שכהנים ששוררו חייבים מיתה, כמו לויים שעבדו עבודת כהנים במזבח שהם במיתה, ככתוב "והזר הקרב יומת". אבל הם ששינו בשלהם כגון לוי משורר ששיער [שהגיף דלתות], ולוי שעליו לשוער, ושורר, אינן במיתה אלא באזהרה. [ולא התפרש היכן⁽⁶⁷⁾ הוזהרו, רש"י].

אמר אביי: נקיטיןן להלכה לא כתנא בברייתא. אלא, משורר ששיער, שעבד בשל עבודת חבירו, במיתה⁽⁶⁸⁾. שנאמר "והחונים לפני המשכן קרמה לפניי אהל מועד מזרחא, משה ואהרן ובניו שומרים משמרת הקדש וגו' והזר הקרב יומת". וזה נאמר גם על עבודת הלויים.

הראש בית אב וכשעבד עבודה שלא נתמנה לה הרי הוא חייב מיתה. אך כהן הוא מוכשר לעבודה גם בלי מינוי ואם כן, לא שייך חיוב שעבד עבודת חבירו כיון שגם הוא מוכשר לה.

69. מבואר כאן מהגמרא שזר שעבד עבודת לוי חייב מיתה. אך ברמב"ם לא מובא דין זה. וכתב הגרי"ז, שיתכן שסובר הרמב"ם שכשם שכהן עבד עבודת לוי שהוא במיתה זה רק במשכן ולא במקדש, הוא הדין זר שעבד עבודת לוי שהוא במיתה זה רק במשכן ולא במקדש.

70. פירש רש"י לוי משורר שהגיף דלתות, ודייק מזה האבן האזל שהחיוב הוא רק במגיף דלתות שעושה מעשה ומוכח שנכנס בעבודת חבירו. אך אם רק שמר בפתח בלי מעשה אין בזה חיוב.

71. כתב השיטה המקובצת בשם הר"ר אברהם שכאן מבואר בגמרא שהגפת הדלתות היא עבודת לויים, ובסוכה מבואר בגמרא שכהני המשמר המתעכב היו מקבלים שתי חלות בשכר

עבודת חבירו אינו חייב רק אם מינה הראש בית אב את חבירו לעבודה. אך כהן שעבד עבודת לוי חייב גם אם לא התמנה הלוי לעבודה כי הם חלוקים זה מזה ואסור לכהן לעבוד עבודת לוי.

67. והתוספות בשם רבינו מנחם כתבו שהאיסור הוא מהפסוק "לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד", והרמב"ם [פ"ג מכלי הקודש ה"י] כתב שהאזהרה היא מהפסוק "איש איש על עבודתו ואל משאור".

68. כתב החינוך [שפט] שהוא הדין כהן שעבד עבודת כהן חבירו שהוא במיתה, ובליקוטי הלכות [סוף תמיד] כתב שיש לחלק בסברא, שבשלמא בלוי שהיה המינוי על פי ראשי האבות והם היו נותנים לכל אחד את העבודה שמתאימה לו לכן אם עבד עבודת חבירו חייב מיתה. אך בכהנים שהכל רק על פי גורלות בזה אם עבד עבודת חבירו אמנם עשה עולה אך אין חיוב מיתה.

והגרי"ז [עה"ת במדבר] כתב עוד לחלק, שלוי נהיה מוכשר לעבודה רק על ידי מינוי

בעי רבי אבין: עולת נדבת צבור [שבאה מקיץ המזבח, מן השופרות שנותנין בהם מעות של מותר חטאות ואשמות] — האם היא טעונה שירה בנסכיה, או אינה טעונה שירה.

“ותקעתם על עולותיכם” [והיינו שירה] אמר רחמנא, ומזה שכתוב לשון רבים משמע: אחת עולת חובה ואחת עולת נדבה.

או דלמא, דוקא עולת חובה טעונה שירה. וזה שכתוב “עולותיכם” בלשון רבים, “עולותיכם” דכולהו ישראל קאמר רחמנא, אבל הכל ממין אחד של עולה הם, דהיינו עולת חובה.

ופשטיגן: תא שמע: “ויאמר חזקיהו להעלות העולה להמזבח, ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצוצרות, על ידי בלי דוד מלך ישראל”.

והוינן: האי שירה מאי עבודתה? אילימא שירה דעולת חובה, למה ליה לחזקיה

גודגדא, ששניהם לויים היו. אמר לו רבי יוחנן בן גודגדא: בני, חזור לאחוריך, שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים.

ומפרשינן פלוגתייהו: מאי לאו, בהא קמיפלגי, דמר [רבי יוחנן] סבר, משורר ששיער במיתה היא, ואמנם האיסור דאורייתא הוא רק כששיער לבדו אבל לסייע בלבד מותר מדאורייתא. ונזרו בה רבנן בסיוע, כיון שעיקר איסורו הוא במיתה.

ומר [רבי יהושע בן חנניא] סבר, שאף בשיער לבדו אינו במיתה, ורק אזהרה היא. ומשום כך במסייע שמותר מדאורייתא, ולא נזרו בה רבנן. ואביי יסבור כרבי יוחנן בן גודגדא.

ורחינן: לא, רכולי עלמא אזהרה (72) בלבד היא. מר סבר מסייע נזרו ביה רבנן (73) שמא יבוא לעבוד לבד ואף שאין זה במיתה. ומר סבר לא נזרו ביה רבנן. ואם כן אין מקור לאביי שחייב מיתה.

73. מבואר כאן שמסייע אסור רק מדרבנן. אך הרמב"ם [פ"ג מכלי המקדש ה"א] פסק שלוי שסייע לעבודת חבריו חייב מיתה? ותירץ המהר"י קורקוס שמקור דבריו הם מספרי וכמו שמפורש בספר המצות.

ולגוף הדין כתב המהר"י קורקוס שמסייע נחשב רק שהיה יכול הראשון לעשות את העבודה בלי המסייע. אך אם לא היה יכול בלעדיו אין זה נקרא מסייע אלא עבודה גמורה. עוד כתב המהר"י קורקוס ששוער ששורר לעולם זה נחשב עבודה ולא רק מסייע.

ובאבן האזל הביא בשם חתנו לבאר את דעת הרמב"ם שייסוד החיוב בלוי שעבד עבודת חבריו זה משום שהוא עוזב את עבודתו, ולכן

הגפת הדלתות, הרי שהגפת הדלתות היא עבודת כהונה. ותירץ, שבהיכל שלא היו הלויים יכולים להכנס היו הכהנים מגיפים את הדלתות, ויש להוסיף בזה שנאמר כאן דין שדלתות ההיכל הופקעו מעבודת הלויים מכיון שאסורים להכנס לשם, שאם לא כך הרי היה אסור לכהנים להגוף מהדין שאסור לכהנים לעבוד עבודת לויים.

72. והרמב"ם [פ"ג מכלי המקדש] פסק שלוי שעבד עבודת חבריו במיתה, ותמוה שהרי כאן מבואר בגמרא שלכולי עלמא זה באזהרה ולא במיתה. וכתב המהר"י קורקוס שפסק הרמב"ם כאביי שהוא בתרא ואביי אמר שחייב מיתה.

הסתפקו? וליחזו פסח חיכי עבד, מצה חיכי אכיל? ואם מאתמול עשו הרי ודאי שהוקבע ראש חדש בזמנו.

אלא אמר רב אשי: לעולם לא הסתפק חזקיה בשום ספק. וזה שנמלך היה משום שאילת רשות ולא משום ספק. מידי דהוי אשליחא דציבור דמימליך ונוטל רשות להתפלל.

ומסקינן: השתא דאתית להכי שלא משום ספק שאל, אפילו תימא שעולת חובה היה שם גם כן מוכן. מידי דהוי אשליחא דציבורא דמימליך.

והדר פשטינן לאיבעיא של רב אבין: תא שמע: רבי יוסי אומר: מגלגלין זכות ליום זכאי, שבניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. ומגלגלין חובה ליום חייב, כדלהלן.

אמרו, כשחרב הבית בראשונה, אותו היום תשעה באב היה. והיינו יום חייב שבו בכו העדה בחטא המרגלים. ומוצאי שבת היה. ומוצאי שביעית היתה אותה שנה. ומשמרתו של יהויריב היתה משמרת אותו שבוע. והיו כהנים (75) ולויים עומדים על דוכנם ואומרים שירה. ומה שירה אמרו? את המזמור "וישב עליהם את אונם, וברעתם יצמיתם" שוררו. ולא הספיקו לומר תיבות "יצמיתם ה' אלוקינו", עד שבאו אויבים וכבשו. וכן בשניה בחורבן בית שני, היה באותו הזמן.

לאימלוכי? ומהלשון "ויאמר חזקיהו" משמע שהיה חזקיהו (74) נמלך.

אלא, לאו, בשירה דעולת נדבה מדובר שם, ובוזה נמלך חזקיה אם צריך שירה. ולבסוף הכריע שטעונה שירה. ונפשט ספיקן של ר' אבין.

ורחינן: אמר רב יוסף לא בזה מדובר. אלא עולת ראש חודש הוי שם. וקא מיבעיא להו לחזקיה, מי הוקבע ר"ח בזמנו? לאותו יום שהיה ל' בחודש, וראש חדש הוא דליקרב בו עולת ראש חודש, או לא נתקדש החדש אלא למחר ואין ראוי ליקרב. ולא על השירה נמלך אלא על עיקר הקרבן. וממילא אין מכאן ראייה לספק.

אמר ליה אבין: ומי מצית אמרת הכי? והכתיב "ביום ששה עשר לחדש הראשון וגו' ויאמר חזקיה להעלות העולה להמזבח". ולא בראש חודש היה המעשה אלא בט"ז לחודש.

אלא אמר רמי בריה דרב ייבא לדחות: כבש הבא עם העומר הוי. שביום ט"ז בניסן היה המעשה שהוא יום תנופת העומר. וקמיבעיא להו, מי הוקבע ראש חדש ניסן בזמנו ועכשיו זמן העומר הוא דליקריב הכבש? או לא נתקדש בזמנו אלא למחרת ועדיין לא זמן העומר הוא.

מתקיף לה רב אויבא: איך שייך לומר שבזה

75. לכאורה תמוה, איך היו הכהנים אומרים שירה והרי שירה היא עבודת הלויים, ובתחילת העמוד לגבי האיסור לכהן לעבוד עבודת לוי פירש רש"י לענין שאסור לכהן לשיר ואיך כתוב כאן שהיו הכהנים שרים.

חייב גם על מסייע שמכל מקום הוא עזוב את עבודתו.

74. וברגמ"ה משמע שהכהנים הם שנמלכו בחזקיהו.

והויגן: **האי שירה מאי עבידתיה? אילימא** דעל עולת חובה היתה, מי הוא? והא, כבר ביז בתמוז בטל התמיד, שלא היה להם כבשים מפני המצור.

אלא לאו, שירה דעולת נדבה היתה, ותפשוט את הספק, שעולת נדבה טעונה שירה.

ודחיגן: **ותסברא**, איך אפשר להעמיד בעולת נדבה? **מאי שנא דעולת חובה דלא הואי**, ומאי שנא דעולת נדבה שנאמר דהואי? והרי כמו שלא היו כבשים לזו כך לא היו לזו.

ומהדריגן: **הא לא קשיא**, שאפשר לומר בן בקר באקראי בעלמא הוא דאיתרמיא להו שאינו ראוי לתמיד שצריך בו כבש, וראוי לעולת נדבה. ושוב אפשר לפשוט את הבעיה.

ושוב דחיגן: **אמר רבא ואיתימא רב אשי: ותסברא**, בודאי לא מדובר בשיר הקרבן. שהרי שירה דיומיה "לה' הארץ ומלואה" היא, שהלא החורבן היה ביום ראשון כדתנינא "מוצאי שבת היה". ואילו המזמור "וישב עליהם את אונם" בשיר דארבעה בשבת הוא.

אלא, בהכרח, אילימא [קינה] בעלמא הוא דנפל להו בפומייהו ולא מחובת השיר ולא

שייך כלל לאיבעיא דרב אבין.

ופריך: והא "לויים עומדין על דוכנן" קתני ומשמע שהיה בתורת שיר.

ומשניגן: כדריש לקיש, דאמר אומרים שירה שלא⁽⁷⁶⁾ על הקרבן.

ומקשיגן: **אי הכי**, שאף שלא במקום חובה מותר לאומרה על הדוכן, מה הסתפק רב אבין בעולת נדבה? בה נמי לימא שירה, ואף אם אינו חובה, רשות היא. ומה יפסיד בכך.

ומשניגן: אם בעולת נדבה אינה חובה, אם יאמרוהו נפיק מינה חורבא. שיבואו לומר שכשם שבעולת נדבה השירה רשות היא, כך בעולת חובה השירה רק רשות היא. הלכך אין לאומרה כלל בנדבה על קרבן.

ומסקיגן: **מאי הוי עלה דבעי רב אבין?**

ופשטיגן: **תא שמע**, דתני רב מרי בריה דרב כהנא: כתיב "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", ומקיש שלמים לעולה, מה עולה קודש קדשים אף שלמים האמורים בפסוק לענין חיוב תקיעה, דוקא שלמים שהם קודש קדשים והיינו שלמי ציבור ככבשי עצרת, ולא שאר שלמים

לשיר במקדש כיון שגם הכהנים הם לויים, ובאופן כזה מדובר כאן שהיו הכהנים אומרים שירה.

76. בראש השנה מבואר במשנה שפעם אחת השתהו עדי קדוש החודש לבא והתקלקלו הלויים בשיר, ותמה המקדש דוד מדוע התקלקלו בשיר והרי יכולים לשיר גם שיר של

ובחקרי לב [או"ח לה] הביא שעל מה שנאמר בפסוק "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי וכו'" אומר הספרי שבכ"ד מקומות נקראו הכהנים לויים כי ראו ברוח הקודש שכשיעלה עזרא לא יעלו אתו הלויים ותהיה השירה על ידי כהנים שגם הם קרויים לויים.

וביאר החקרי לב שהכוונה שכהן שאין לו בית אב ואיננו עובד עבודת כהונה הוא ראוי

שקדשים קלים הם ואינם טעונים תקיעה. ומקיש עולה לשלמים, מה שלמים שקבוע להם זמן [וכפי שהעמדנו בכבשי עצרת] אף עולה שקבוע להם זמן, והיינו עולת חובה כתמידים ומוספין שזמנם קבוע, ולמעט עולת נדבה שאין לה זמן קבוע. ותקיעה ושירה דין אחד להם. ונפשטה האיבעיא של רב אבין.

א-ב & איבעיא להו: נסכים הבאים בפני עצמן (77)

[כגון שהביאו היום קרבן ציבור ולא הביאו נסכים עמו והביאום למחר, וכשר בכך כמבואר במנחות] טעונין שירה או אינן טעונין שירה.

ומפרשין לצדדי הספק:

כיון דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן "מנין שאין אומרים שירה אלא על היין וכו'" אמרינן על נסכים לחוד ואף שאין הזבח עמם, כי הכל תלוי ביין.

או דלמא על אכילה ושתיה, דהיינו זבח ונסכים יחד אמרינן, אבל אשתיה לחודיה ואף שהיא עיקר המחייב בשירה, מכל מקום בלי זבח שהוא אכילה, לא אמרינן (78).

ובעי למיפשט: תא שמע, רבי יוסי: אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וכו' ולויים עומדין על דוכנן ואומרים שירה.

והוינן בה: האי שירה מאי עבדתא?

עם הזבח שבהם יש שירה אינם קרבים כלל בלילה.

ותירץ החקרי לב, שנפקא מינה לשיר של ביכורים או של קידוש העיר, שאלו דברים שנעשים בלילה ומכל מקום התמעטו משירה כשנעשים בלילה, עוד תירץ, שנפקא מינה אם הקריב את הנסכים ביום והתחיל לשיר כשמגיע הלילה צריך להפסיק לשיר.

אך כתב החקרי לב שעיקר התירוצין הוא שנסכים שבאים באותו יום נקראים לענין זה באים עם הזבח ואף על פי שלא קדשו בכלי בשעת השחיטה, ונסכים שלא קדשו עם הזבח קרבים בלילה ולכן צריך מיעוט שגם בהם אין שירה בלילה.

והמנחת חינוך [רצט ז] תירץ, שאת היין אפשר לנסך בלילה גם בנסכים הבאים עם הזבח, ולכן צריך מיעוט שלא יאמרו על הניסוך בלילה שירה.

78. ומקשים מדוע הקרבת מנחת הנסכים אינה נחשבת אכילת מזבח לענין זה שיאמרו עליה

ראש השנה וגם של חול ויתנו שהשיר המיותר יהיה שיר נדבה כמו שמבואר כאן בגמרא שאפשר לשיר גם שלא על הקרבן.

ותירץ המקדש דוד שהקלוקל הוא משום הכלי שיר שעל שיר נדבה אי אפשר לנגן בראש השנה. אך דחה תירוצין זה שהרי גם על שיר החובה לא היו מנגנים בכלי בראש השנה כמבואר בגמרא בסוכה שלמאן דאמר עיקר שירה בפה אין השירה בכלי דוחה שבת ויום טוב.

77. החקרי לב [או"ח לט] מסתפק אם נסכים הבאים בפני עצמם כאן זה רק כשקרבים הנסכים ביום אחר, או שאפילו כשקרבים באותו יום רק שלא התקדשו בכלי בשעת שחיטת הזבח גם כן נחשב לענין שירה באים בפני עצמם.

ולעיל ממעטת הגמרא מה כפרה ביום אף שירה ביום אך בלילה אין שירה, ולכאורה קשה, כיון שההלכה היא שנסכים הבאים בפני עצמם אינם טעונים שירה, אם כן, מדוע צריך מיעוט שאין שירה בלילה תיפוק ליה שנסכים הבאים